

הספרות ואני

זיכרון: שיעור בתולדות עם ישראל בבית ספר צייטלין. המורה דב אברמוביץ מעלה פרשיה מהתקופה הרומית, הקיסר נירון מורה להציב את פיסלו בבית המקדש בירושלים. תסיסה רבה ביהודה, ייהרג ואל יעבור. הוא שולח את אחד מבכיריו, פטרוניוס, לבצע את המשימה. השר נוחת בנמל עכו וכשהוא יוצא מהנמל מתגלה לפניו מראה בל ייאמן: קהל בן מאות אלפים, גברים, נשים וילדים מכסה את המרחב עד קצה האופק. הקהל כורע ברך ובדמעות מתחנן: אנא, אל תעשה לנו את זה. פטרוניוס נפעם, הופך את פניו, שב לספינה וחוזר לרומא. לא ביצע את המשימה.

אברמוביץ סוקר את כיתת התלמידים שנבחרו בקפידה ושואל: אותו פטרוניוס שימש גיבורו של רומן מפורסם. היש מישהו שמכיר אותו? שתיקה. ארבעים זוגות עיניים מתבוננות בו. בעתיד ייצאו מתוכם פרופסורים רבים, זוכי פרס ישראל. דממה. ואז מספסל צדדי מורמת יד ונער צנום מתרומם וזורק לחלל: קוו ודיס מאת סנקביץ'. המורה אברמוביץ צוהל.

גדלתי בבית שבו תרבות וספרות היו מושגים זהים. אילו נתבקש אבי, מורה בבית ספר יסודי, ליטול עמו לאי בודד חפץ יחיד, היה מתעקש על שניים: תנ"ך והספר "הכנסת כלה" של עגנון. כבר בגיל שלוש עשרה ידעתי לדקלם את כל כתבי שלום עליכם, וכעבור שנה, את עידו ועינם. הקפדתי לקרוא את מאמרי הביקורת של ברוך קורצוויל בעיתון 'הארץ'. הייתי כבן שש עשרה כשנתקלתי בסיפור של סופר לא ידוע ונותרתי המום: איך הוא עשה את זה? הסיפור היה "עם שקיעת השמש" של וויליאם פוקנר, דמות שנויה במחלוקת, שרק מאוחר יותר הוכר וזכה בפרס נובל. כך לגבי "האדם הצוחק" של הוגו, שהעכיר את רוחי חודשים ארוכים: אחרי כתיבה כזו, לאן עוד אפשר לטפס. כך לגבי קנוט המסון וקפקא. בתיכון הוצא לי לשמש אחראי על ספריית בית בספר ויכולתי לזהות כל דף שנקרע מאחד הספרים ולשייכו למקורו. בגיל שבע עשרה העזתי וכתבתי לפרופ' קורצוויל, שאלתי אם יסכים להציץ בכתיבתי. הוא ביקש עמוד או שניים ובמכתב (שנשמר אצלי שנים רבות) ציין את ההשפעות שניכרות בה, ואת בוסריותה, אבל עודד להמשיך. והמשכתי. כל חיי, להוציא פרקי זמן קצרים, (בטירונות למשל), הקפדתי לכתוב מדי יום, ולוא רק שורות ספורות. הייתי מתעורר בארבע לפנות בוקר, כותב עד חמש ואז יוצא למכונית ונוסע להחתיים כרטיס נוכחות במשרד בירושלים. הדפים נצברו ומדי פעם חזרתי להציץ בהם ולא חדלתי לפסול והשמיד. רק בגיל מבוגר מאוד העזתי ושלחתי פרק מאחד מכתבי היד שבערימה לתחרות סיפורים קצרים של "הארץ" זכיתי. בחוות הדעת של השופטים נכתב: "...מעורר עניין מיוחד במרקמו הלשוני האחר ובהכרעותיו התחביריות היוצרים סגנון מרתק ומסקרן...". מעודד, התחלתי לשלוח סיפורים קצרים למאסף הספרותי "עכשיו" ועורכיו, גבריאל מוקד הדפיס כמה מהם ואף ערך (אישית) והוציא את קובץ סיפורי הראשון "קצה המחנה". כאן נוצר גם הקשר עם אמנון נבות.

נבות היה סופר צעיר שכתב ביקורות ב"מעריב" ומספר מקומונים, ונחשב למבקר קטלן שלא האיר פנים גם למפורסמים ביותר. הוא זה שהבחין בייחודיות כתיבתי ולחץ על מוקד לפרסם את סיפורי. כשיצא סיפרי הראשון הופיע מאמר פרי עטו ב"מעריב", כולו שבחים, ולאחר השני, "ניצב על עין המים" צלצל הטלפון בביתנו בחצות הלילה, ותוך התנצלות על השעה המאוד מאוחרת הרעיף ים של שבחים. "אני עושה מה שלא עשיתי מעולם, זה עתה סיימתי לקרוא ולא יכולתי להתאפק עד הבוקר" ואכן בסוף השבוע הופיע קטע קצר בעיתון הפונה לקוראים "ברפובליקה הספרותית העברית לקרוא ולחזור לקרוא את הרומן החדש...". שיא הפירגון היה כשחיפשתי בגוגל תגובות לספרי השישי או השביעי ונתקלתי באקראי ברב שיח על שירים של משורר שלא הכרתי, ובו נטל נבות את רשות הדיבור והעלה היבט (כדבריו) על סופר בשם עוזי גדור "שבחר לפעול מחוץ להקשרים הפרקטיים ופואטיים של הספרות העברית... ומסרב

לכל אקט של יחסי ציבור" על פני עמוד צפוף שורות הוא מכנה את ספריי יצירות מופת, ואותי "מחולל פנימי בספרות". נבות נפטר בטרם עת ואני אבדתי "מתפעל" כהגדרתו.

בעשור הראשון של המאה המשכתי לכתוב ולהוציא את כתבי היד שהצטברו במגירותיי, ובסך הכול חמישה עשר ספרים. רובם זכו לתגובות נלהבות במאמרי הביקורת של תלמה אדמון ב"מעריב" וב"הארץ". כשניתח עמרי הרצוג בהרחבה את הספר "אל מקום שהנחלים הולכים" הגיבה עליזה ציגלר (מי שהייתה עורכת "פרוזה") במכתב למערכת בו הביעה את שמחתה על מאמר הביקורת. "תמיד חשבתי שהוא סופר אמיתי, מקורי, אחר.... שנים אני מכה על חטא על שלא הוצאתי לאור ספר משלו...."

לכאורה, יפה וטוב, אלא שזהו צד אחד של המטבע. וייאמר ברורות: כל ספריי יצאו בהוצאות ספרים פרטיות, מכובדות יותר או פחות. עבורם שילמתי ממיטב כספי ומעולם לא החזירו שקל בודד. תמיד הודיתי לאל שזוגתי לאורך כל חיי אינה מתריסה ולו במילה אחת כנגד הביזבוז הזה שהצטבר למאות אלפי שקלים. עם הזמן השלמתי עם העובדה שתחביב כרוך בהוצאות. האחד נוסע לשוויץ לעשות סקי ואתה מפרסם ספרים. לא אחת תהיתי על התופעה ולדעתי חברו לכך מספר סיבות. החשובה ביניהן היא הידרדרות הדור. האם מישהו מעלה בדעתו שבעת הזאת סופרים כהזז, ברנר, ואפילו עגנון היו מצליחים לצאת לשוק בלי למצוא קרן פילנטרופית תומכת. מי קורא את עגנון, אם אינו סטודנט לספרות או תלמיד תיכון הנאלץ להיבחן על "תהילה". כשהייתי תלמיד תיכון הציג התיאטרון הלאומי את "שש נפשות מחפשות מחבר" ואת "הכיסאות". היום חוגגים שם עם "מרי לו", ואת יצירתו הנפלאה של שלום עליכם, טוביה החולב, הפכו למחזמר שיטחי שבודאי מטלטל את הסופר בקברו. המצנט הלאומי הוא מפעל הפייס, וכשאני מציץ בספרי הזוכים בפרס שלו אני נדהם מבינוניות הכתיבה. כך לגבי יצירות כ"אהבה מאוחרת", "המאהב" והרומן עב הכרס של חיים באר שהפסקתי באמצע קריאתו בתחושת בחילה. "תרבות" הפכה לתוכניות טלוויזיה כ"רוקדים עם מפורסמים" (במה התפרסמו, בדוגמנות, בבישול?) ולשרת תרבות מתמנה אחת "שלא קראה את צ'קוב". בקיצור: לא נולדתי הזמן. איחרתי את דור הספרות.

אבל קיימות סיבות נוספות לאלמוניותי. סגנון כתיבתי אינו מקל על הקורא או כפי שניסח זאת נבות: (ספר ראוי) "אינו נעתר בקלות לקוראו, וההשתלטות עליו היא פרי מאבק, ותולדות הספרות העברית הן תאורו של המאבק הזה". קוראיי ימינו אינם מחפשים מאבקים אלא בידור.

אבל בנוסף לכל אלה, חסרתי תומך. מה שעשה מקס ברוד לקפקא והוציאו מתהום הנשייה (ובכך הנציח גם את עצמו), או קורצויל שבלעדיו לא היה עגנון זוכה בפרס נובל. נבות נפטר בטרם עת ואחר לא נמצא. עניין של מזל שמצטרף להיעדר כשרון "מכירה". או בניסוחה של עליזה ציגלר: "... בדרך שבחר בה, להיות נאמן לעצמו".

וכאן תתאים סיומת הספר "יער": ימשיכו בלעדי.